

„Rad“ obsega sledeče članke: Nacrt naše metrike narodne obzirom na stihove drugih naroda a osobito Slavenâ. Od L. Zime. (Ostatak.) — Povjestnik Ivan Lučić, Trogiranin. Na uspomenu 200-godišnjice smrti njegove. Od dra. Fr. Račkoga. — Putovanja po balkanskom poluotoku XVI. veka. Od dra. P. Matkovića: I. Felix Petančić i njegov opis puteva u Tursku. — Odpor i buna radi desetine u biskupiji zagrebačkoj u XIV. veku. Od I. Tkalčića. — Izvodi iz zapisnika jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

„Starine“ obsegajo: Popis prodaja dubrovačkih iz XIV. stoljeća — od prof. S. Ljubića. — Izprave XV. veka iz „crvene knjige“ zagrebačkoga kaptola — od Ivana Tkalčića. — Dopisi izmedju krajiških turskih i hrvatskih častnika — od dra. Franje Račkoga. — Teodosija mniha Hilandarca pohvala svetome Simeunu i Savi — od prof. St. Novakovića. — Physiologus. СЛОВО О КЕШТЕХЪ ХОДЕНТНХЪ И ЛЕТЕШТНХЪ — od prof. St. Novakovića. — Dva crnogorska pisma. Prilog k poznavanju pravnih narodnih običaja — od prof. St. Novakovića. — Vlaško-bugarski liturgijar od godine 1507 u bibliografiji do sad nepoznat — od prof. St. Novakovića.

Politične stvari.

Govor slovenskega poslanca Kluna

o vojni postavi.

(Po stenografičnem zapisniku.)

Slavna zbornica! O vojni postavi, ki jo pretresamo, govorili so uže odlični možje iz vojnega, gospodarskega, političnega in denarnega stališča tako temeljito in natančno, da bi bilo meni kot nestrokovnjaku o tem oziru težko kaj novega povedati, zato bi bil jaz v zavesti svoje slabosti se besedi odrekel, ako bi me ne silili k besedi nekateri nagibi, in to taki nagibi, ki gorko govoré za postavo, in ki jih tudi nestrokovnjak tako živo čuti, kakor strokovnjak.

In iz teh nagibov, ki po prejšnjih govornikih niso bili dosti natančno povdarjani, hočem jaz govoriti za predloženo nam postavo, in če se pri tem deloma postavim na slovansko stališče, ne morete se temu čuditi, kajti ravno slovanski zastopniki hočejo vsi za vojno postavo glasovati. Nagibi, ki mene silijo, besedo poprijeti, so patriotizem, čast in moč naše ljubljene Avstrije. Prepričan sem namreč, da imajo avstrijski narodi zadosti domoljubja, da jim ta žrtva, ki se od njih terja, ne bo pretežka, da so pa tudi zadosti razumni in da čast Avstrije tako visoko cenijo, da je ne dadó omadeževati ali pahniti v kako nevarnost.

Takrat, ko je še leva (nemško-liberalna) stran te sl. zbornice večino imela in ko se je še očitno trdilo, da se morajo Slovani na steno pritiskati, ni se pozabilo nobeno sredstvo, po katerem bi se moglo Slovanom škodovati. Da bi se pa, ker niso imeli dejanskih dokazov, tako početje pred svetom opravičilo, skušali so Slovane sumiti, da niso zvesti državljani. Tako so Čehe, ki se niso udali sistemi, od katere niso nikake spolnitve svojih pravičnih zahtev pričakovati smeli, zmerjali do najnovejših dni Moskovite, druge Slovane pa panslaviste. In vendar bi se bili tisti, ki jim ni za prazno frazo, ampak za resnico mar, lahko prepričali, da vse to je laž. Ako bi bili oni le nekoliko pregledali avstrijsko zgodovino, videli bi bili, da je zvestoba Slovanov vzvišena nad takim obrekovanjem. (Dobro! dobro! na desni.) Ne v širokoustenji, ampak v dejanji se kaže domoljubje, pravi prijatelj se pokaže o potrebi in

nadlogi, in ravno zvestoba avstrijskih Slovanov se je pokazala v takih dnevih tako sijajno, da jih noben avstrijsk narod ne prekosí. (Dobro! na desni.)

Ne bom na dolgo govoril o tistih žalostnih časih, ko so Jugoslovani morali sami bramba biti Avstriji proti napadom divjih Turkov in iz katerih časov so se še do danes ohranile nekatere vojne naredbe, — ne bom govoril o časih, ko so Jugoslovani kot živa ograja branili državo pred Turki, med tem ko so se ravno nemške provincije prepirale za verske prenapredbe, in ko so slabi položaj države porabile zato, da so si izvile koncesij, kar največ je bilo mogoče. Ne bom pravil, koliko so naši predniki tačas pretrpeli, tako, da je še danes našemu ljudstvu Turk strah in groza. Tudi pozneje so Slovani dostikrat sijajno pokazali svojo zvestobo Avstriji, a čemu bi vse to našteval, vsaj Slovani v Avstriji še danes plačujejo največ denarnega in krvnega davka. (Dobro! na desni.) Morda bi celó mi tukaj ne sedeli in ne zborovali, ako bi bili Slovani tako malo zvesti, kakor neki drugi narodi. (Oporekanje na levi — odobravanje na desni.)

To iskreno domoljubje vnelo je tudi enega največjih in najmodrejših mož českega naroda do tega, da je rekel, da, če bi Avstrije še ne bilo, morala bi se narediti, in to je rekel ob času, ko se Slovanom v Avstriji ni ravno dobro godilo, ko so se morali tako rekoč še boriti za pravico obstanka in ko se je čedalje bolj širila tendencija, ki jo je pred nekimi leti dosti razumljivo, morebiti prerazumljivo ali vsaj prenašlo izrekel vpliven mož nam nasprotne stranke, rekši: „Če v Avstriji ne moremo gospodovati, potem nam na njej ni nič ležeče“. (Klici od leve strani: Kdo? kje?) To je rekel Kaiserfeld! Gospoda, tako Slovani niso nikdar mislili, pokazali so svoje domoljubje vedno v dnevih nadloge in nevarnosti, in hočejo ga pokazati tudi zdaj, čeravno nevarnost ni še pred durmi, pa utegne vsak čas priti, kakor so nekateri govorniki od naše strani uže povdarjali. Kakor so Slovani do zdaj vse težave voljno pretrpeli, kjer je šlo za blagor države, tako hočejo tudi to žrtvo na svoje rame vzeti zato, ker jo zahteva korist države.

Kakor je uže več naših govornikov povedalo, mi dobro vemo, da nakladamo ljudstvu z vojno postavo veliko breme, vsaj tudi mi poznamo potrebe in nadloge naroda, in tudi mi, kakor nasprotna stranka, imamo gorko željo, da ljudstvu to težko breme olajšamo. Al tudi blagor celote imamo pred očmi, in ker smo celó od merodajne strani izvedeli, da nam svetovni položaj ne obeta dolzega miru, čemur bo vsak pritrdil, ki pazno pregleduje politične dogodke, potem moramo pač rado voljno pripravljeni biti na denarne in krvne žrtve iz domoljubja, ne pa, da bi s tem skazali vladi kako uljudnost ali jej dali zaupnico, kakor je nek govornik od one (leve) strani trdil; vsaj smo nasproti vladi v istem položaji, kakor ona (leva) stranka; mi hočemo to žrtvo prinašati na ljubo in v korist Avstriji, katera močne armade potrebuje, in to tem bolj, ker si je priklopila še Bosno in Hercegovino, ter je tedaj večja postala.

Iz teh vzrokov bi jaz za vojno postavo glasoval ne samo, dokler je to ministerstvo na krmilu, ampak, vsaj jaz za svojo osebo, pod vsakim drugim ministerstvom.

Če tedaj za to postavo glasujemo, smemo gotovo z večjo pravico, ko nasprotna stran, trditi, da tega ne storimo iz strankarskega stališča, in temu bi mogli še pristaviti to, da se s tem nočemo dobrikati ljudstvu, čeravno je tudi nam na ljubezni ljudstva veliko ležeče in nam mora ležeče biti; če bi to hoteli, morali bi svoje predloge še veliko bolj predrugačiti, kakor je to storila una stran in morali še radikalnejše predloge staviti, ko

nasprotna stran, mnoge predloge, ki so ljudstvu bolj priljubljeni, ko ta. Mi pa se držimo načela, da tam, kjer gre za občno korist, morajo želje posamesnih vtihnuti, in se pri tem zanašamo na razumnost naših volilcev, ki dobro vedó, kaj je mogoče in kaj ni mogoče. Tudi jaz mislim, da bi se dalo pri vojaštvu nekaj prihraniti, in jaz upam, da bo vlada to tudi storila, kakor jej priporoča naša resolucija, čeravno tega govornik od one (leve) strani noče verjeti. To, kar je po okoliščinah včasih mogoče, zna po drugih okoliščinah celo nemogoče postati, pa kar je le včasih mogoče, se ne sme za stalno in brezpogojno tirjati, ker tako zahtevanje znalo bi pogubno biti.

S takim sklepom bi mi zašli na krivo pot, ki bi znala v pogubo peljati Avstrijo.

Mogočna Avstrija, to je bil tisti izrek, ki se nam je vedno nasproti stavil, kedar smo zahtevali federalizem ali avtonomijo, s tem izrekom so pobijali, in ne brez vspeha, naše težnje. Reklo se je, da federalisti skrbé le za svoje koristi, vsak za svojo deželo na škodo države, centralizem pa da se bori za moč celokupne države. Zdaj pa vam dajemo jasen, dejansk dokaz, da mi hočemo mogočno Avstrijo, ker dovolimo državi sredstva za njeno moč brez ozira na posamezne dežele, in glej, zdaj na enkrat je ona (leva) stran umolknila, in nič več ne povdarja moči in veljave Avstrije! (oho! na levi), centralisti se na enkrat ustavljajo. Zato prašam: Kdo hoče mogočno Avstrijo, ali avtonomisti, ki jej dovolijo sredstva za to, ali centralisti, ki jej ta sredstva jemljejo?!

Kdor hoče cilj, mora hoteti tudi sredstva, da se ta cilj doseže, (dobro! na desni) in kdor v resnici hoče mogočno Avstrijo, jej ne more odrekati sredstev za to (močne armade). Ali hočemo mar misliti, da so bile le prazne pene vse tiste deklamacije o velikosti in veljavi Avstrije, ki so se slišale na oni (levi) strani o priliki adresne debate?

Posebno mi Jugoslovani hočemo mogočno Avstrijo, da nas bo branila pred nenasitljivimi sosedi (Labi), o katerih je nek govornik naše (desne) stranke uže včeraj govoril, in pred katerimi posebno naši okraji na jadranskem morji niso varni. In čeravno se nam Slovencem v Avstriji ne godí posebno dobro (veselost na desni), vendar si ne želimo priti v tlačanstvo tujim zmagovalcem, da bi z nami ravnali samovoljno po izreku „vae victis“ (gorjé premaganim!).

Reklo se mi bo, da imajo tudi nasprotniki postave le državni blagor pred očmi, in res so nekateri govorniki nasprotne strani povdarjali, da pri tem vprašanji ne gre za strankarsko stališče. Pa iz besedi in dejanj smemo sklepati na misli in namene, in potem nam bo težko verjeti, da nasprotje v tej zadevi ne izvira iz strankarstva. Pri vseh shodih in dogovorih nasprotne stranke, kolikor izvemo iz časnikov, ki jim menda smemo verjeti (oporekanje in smeh na levi), — povdarjalo se je vedno le strankarsko stališče. Tako je prinesla na pr. „Neue freie Presse“, ki je menda o tem podučena, 23. novembra članek, iz katerega bom z dovoljenjem gosp. predsednika nekaj stavkov bral (bere): „die Verfassungspartei strebt nach Einigkeit in der Wehrfrage und sie scheint uns auf gutem Wege nach diesem Ziele zu sein“; tedaj ne gre za korist in moč države, ampak za edinost stranke (živahna veselost na levi), in nadalje se bere: „sie — namreč stranka — wird die Unabänderlichkeit des eisernen Etats auf drei Jahre bewilligen, auf eine Zeit, innerhalb welcher die europäischen Verhältnisse sich klären können, während welcher die Bewilligung ausreicht, allen drohenden Eventualitäten zu begegnen. Auch in diesem Punkte wurden innerhalb der Verfassungspartei Opfer an persönlichen Ueberzeu-

gungen und bisher festgehaltenen Standpunkten gebracht (res je! na levi), aber die Idee der Einigkeit hat sich bisher so mächtig erwiesen, dass im Grunde jedes Mitglied der Verfassungspartei alles opferte, um in dem Beschlusse der Partei alles wieder zu gewinnen. (Dobro! na levi.) Und es erfüllt mit Genugthuung, die Partei auf der Bahn der Einigkeit zu sehen; denn auf diesem Wege allein kann sie ihre Bedeutung als Partei, die Achtung der Bevölkerung behaupten“. (Veselost na desni.)

Tedaj stranka in stranka in zopet stranka (veselost) je prva, in njej na ljubo se je moralo zatajiti celo lastno prepričanje. Te besede, gospôda, jaz tako razumem, da so bili prej nekateri sedanjih protivnikov prepričani o potrebi vojaške postave, kakor jo mi hočemo (klici na levi: ravno narobe!) in da so zavoljo stranke zatajili svoje prepričanje. Ali je to dostojno za moža, da ravná zoper svoje prepričanje? In ali so res med nami možjé, ki jim je stranka več, ko občna korist? Ali naša država, ali blagor narodov, ali naša sedanost in bodočnost ni toliko vredna, kakor korist ene posamezne stranke? Ali ni bolje, da se ena stranka zdrobi, nego da bi se zdrobila cela država?

Tudi nam se je vrivalo strankarsko stališče, tudi nam se je reklo, da ne smemo vojaške postave za več ko eno leto dovoliti, ker bo vlada potem prisiljena, naše pomoči še znanprej iskati, ker vlada druge stranke ne dobi, katera bi jej tako domoljubno pomogla; reklo se nam je, da zgubimo ves vpliv, če vladi dovolimo postavu za deset let, ker nas potem vlada ne bo več potrebovala in tudi ne podpirala.

Toda čeravno odločno branimo pravice dežel, vendar se držimo načela, da stranka, ki hoče biti sposobna za vlado, mora korist cele države više staviti, nego korist posamesnih dežel, in da se mora vedno s poštenim orožjem boriti. Ne stranka tedaj, ampak pravica, poštenost in domoljubje imajo besedo v tej zadevi, in sram ga bodi tacega moža, ki si ne upa glasovati po svojem prepričanju, ker se boji zamere pri kakem strankarskem voditelju, in tak mož ni pravi Avstrijanec. (Klici na levi: čujte! — na desni: dobro! dobro!)

Reklo se mi bo, da preostro sodim (veselost na levi), pa moja sodba se opira na dejanja naših nasprotnikov. Lani sta v delegacijah dva voditelja te stranke, ki se zdaj vojni postavi upirata, izrekla, da mora Avstrija z ozirom na svoje finance nehati biti vele-vlast (klici: čujte! — na desni). Tedaj hočejo Avstrijo ponižati med srednje države. Zakaj? Jaz ne najdem nobenega vzroka, če ni ta, ki se sliši iz govorov nasprotne stranke, da hočejo spet nekaj milijonov v razpolaganje dobiti za „gospodarski napredek“ (smeh na levi), kakoršen se je uganjal v dobi švindelnja in denarnega poloma (kraha). (Dobro! dobro! na desni — uporekanje na levi.)

Ako je nasprotnikom te postave res mar za boljše gospodarstvo in za štedenje, kakor je nek govornik iz Štajarskega razkladal, potem jih smemo vprašati, zakaj niso takrat štedili, ko so hoteli nekatere plače povišavati in ko so denar ven metali za dvomljiva podjetja? (Dobro na desni.) Ako bi bili tačas bolj varčno postopali, mi bi ne bili tako na nič prišli, in ne bi nam bilo treba tožiti o slabih časih, o vednih dražbah in o splošni bedi. (Klici na desni: prav res je!)

(Konec prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* Na vseučilišči v Zagrebu se je za letošnje šolsko leto vpisalo: 1) na fakulteti bogoslovni 17 rednih in 39 izvanrednih, po takem skupaj 56 slušateljev, 2) na

Dobro 'no veselo
So se gosti 'meli,
Pili ino jeli,
Luštno vsi živeli.

(Svatevca, Kranzjungfer, bosman, podolgovat svatovsk kruh [štruca], kopjaš, der Hochzeitsfahnenenträger).

Rajni prezgoda umrli marljivi slovenski pisatelj in goreči rodoljub Ferdo Kočevar mi je priobčil iz Stanko Vrazove zapuščine sledečo narodno pesem z enakimi nazori:

Kad se ženi žareno sunašce,
I uzima sjajnoga mjeseca,
Kuma zove — Boga velikoga,
A prekuma — svetog Veljana;
Starog svata — Petra apoštola,
A djevera — svetog spasitelja,
Djeverušu — Divicu Mariju,
Da nam bude braći u pomoči,
I u danu, i u Savnoj noči.

Sveti Veljan je gotovo ime kakošnega paganskega mitičnega bitja. Mesec februarij ima pri Srbih ime: Velje, Veljača, Oveljača. Srb pravi: Kad Velje ne veljuje, Marač (Martius) opakuje. Kad Veljača ne daždi, Marač dobra ne misli. Veljača tudi znači v srbsčini: babje pšeno, zmrznjen snežič. Jaz bi Veljana priravnaval staroindijskemu Váruni, po Rothu osebljeno oblačno nebo, in grški *Oὐρανός*. Druge osebe v gori omenjeni pesmi so uže vzete iz krščanskih nazorov. Tudi v nemških mitih Devica Marija zastopa večkrat solnce, in hrvatska prislovica pravi: „nema solnca nad Petrova danka“.

Staritrg pri Slovenjem gradu 10. grudna 1879.

Politične stvari.

Govor slovenskega poslanca Kluna

o vojni postavi.

(Po stenografičnem zapisniku.)

(Konec.)

Prašati bi se smelo, zakaj nasprotiki vojne postave niso ravno tako varčni pri drugih stvareh, pri plačah raznih direktorjev in inšpektorjev, kjer bi se res dalo marsikaj prihraniti, in zakaj ravno so pri vojaštvu tako skopi, kjer ni mogoče štediti, kakor je bilo dokazano, ako hočemo imeti močno in dobro vojno. Ko so na marsikatero stran se plače zvišale, se le na vojaštvo, na duhovščino in na kmete ni nič ozir jemalo. (Živahen smeh na levi — klici: na kmete?!) Pristaši stranke Vaše, gospôda, so se morali se ve da takoj poplačati, vojaštvo in duhovščina pa sta se za to kaznovala, ker nista tako hitro liberalnim frazom pristopna, temveč sta stebra konservatizma, pravice in avtoritete. (Smeh na levi.) Da se na revnega kmeta ni ozir jemal (ponovljen smeh na levi), da se je nižjim uradnikom davek odpustil, kmetom pa vedno bolj povišal, to je vsemu svetu znano in ni treba na dalje omenjati. (Smeh na levi.)

Govornik iz dolnje Avstrije je omenil, da le zaradi naše zveze z neko drugo državo hočemo tako močno armado, a tega povoda ni odobraval. Tudi jaz sem tega mnjenja, da zaradi kake zveze ni treba nam tuji državi na ljubo svoje armade povišati, posebno v oziru na to državo (Prusijo), o kateri je bil govor, vsaj ona hoče našo moč le za svoje koristi porabiti. Jaz bi naši državi svetoval, naj se zveže s takimi državami, ki hočejo mir, da bo potem mogoče, vojake od-

pustiti (smeh na levi); to, to bi bila lepa in koristna naloga za naše državnike (smeh na levi — klici: s katero državo naj se zvežemo?), in če bi vsi vladarji razpustili svoje vojne, pozdravilo bi tudi naše ljudstvo z veseljem ta čin, ker bi se potem vojni stroški zmanjšali. (Klici na levi: s kom naj se zvežemo?) Da bi pa samo mi orožje položili in armado razpustili, ali jo zelo zmanjšali, druge države pa ne, to zahtevati, bi bilo nespametno, da, veleizdajstvo bi bilo. Dva govornika od nasprotne stranke sta govorila o zvezi z neko državo, ki jo nekateri za dosti močno imajo, da nas brani, in da potem nam ni treba močne armade. Pa že nek drug govornik je dobro omenil, da smo bili enkrat s Prusi tako dobri prijatelji, da smo se na njihovi strani v Šlezvik-Holštajnu bojevali; to pa nikakor ni zabranilo vojske z istimi Prusi leta 1866., katere slabe posledke še zdaj čutimo, in katera je poleg slabega gospodarstva glavni vzrok, da zdaj vojno breme tako težko občutimo. (Veselost na levi.)

Reklo se je tudi, da je vojaštvo bolezen, za katero bo Evropa poginila. To je res, in ker je to res, zato bi bilo treba pred sodbo poklicati tisto državo, ki je splošno vojaštvo vpeljala (živahna veselost), ne pa napadati to postavo, ki je ravno zavoljo militarizma postala potrebno zlo. Če pravim, pred sodbo poklicati, ne mislim s tem, da bi se morala Nemčiji vojska napovedati, ampak tisti gospodje, ki kažejo toliko simpatij za Nemčijo, naj se s Prusi zmenijo zaradi razoroženja. (Ponovljena živahna veselost.) Ker so oni s Prusi tako dobri prijatelji, bodo morda prej kaj dosegli, nego naši diplomati. (Ironični dobro-klici in smeh na levi.) Gospôda! naša armada je bila od nekaj hrabra in slavna, in če ni vselej zmagala, ni bila tega sama kriva, ampak krivda je bila drugje. Napoleon prvi nas je mnogokrat premagal, pa vendar je priznal, da je naša armada najboljša. V Avstriji je bil še tačas dvorni vojni svet na Dunaji. Vsak general je moral svoje vojne načrte na Dunaj v pregled poslati in brez dovoljenja iz Dunaja ni smel nič važnega začeti. Ker pa tačas še ni bilo telegrafa, moral je včasih dolgo povelja čakati, kar je bilo le v prid našim sovražnikom. Polovico vojnih nesreč, kar jih je Avstrija v tisti dobi doživela, in vse pogubne posledke zakrivil je tisti dvorni vojni svet na Dunaji; kajti on je bil kriv, da so se izpolnovali mnogokrat prekasni, tedaj nepravi ukazi, da se je marsikaka dobra misel zakopala. Ta dvorni vojni svet je zdaj mrtev, in le sovražniki države so žalovali za njim. (Veselost.)

Varite se, gospodje, da ne stopi državni zbor na mesto tega vojnega sveta! (Živahen plosk na desni — smeh na levi). Če se bode upirali vojaškim potrebam, avstrijski narodi vam za to ne bodo hvaležni, ampak le sovražniki države.

Domoljubje, čast in veljava države zahteva od nas, da glasujemo za to postavo, zato bomo jaz in moji slovenski tovariši glasovali za njo, upamo, da v polnem soglasji s svojimi volilci. (Živahno odobravanje in ploskanje na desni.)

Mnogovrstne novice.

* *Grozno zimo*, kakoršne uže mnogo let ne pomnijo ljudje, imajo letos tudi v gorkih deželah. Al še bolj čudno je to, kar časniki poročajo iz mnogih krajev na Českem in v gornjem Avstrijskem, kjer je 5. dne t. m. s sneženim viharjem vred se bliskalo in grmelo, da je bilo strašno. Po trkrat, v nekaterih krajih pa petkrat je ta dan okoli poldne strela vdarila v hiše in stolpe cerkvá. R. gorkomer pa je kazal 4 stopinje mraza. — Povsod res je zmešnjava dandanes na svetu — gôri pod nebom in tukaj na zemlji! Najno-